

Speech Esther Captain

Op deze foto zien we koningin Juliana in 1955 in Suriname. Onder toeziend oog van minister-president Johan Ferrier liep de koningin over kleurrijke hoofddoeken die door vrouwen als welkomstgebaar waren neergelegd. Het is een iconisch beeld, waarbij de pers veelvuldig berichtte over massaal toegestroomde uitbundige menigten die zagen hoe Juliana over een 'koninklijk tapijt' kon lopen. Ook in de latere historische studies is deze beeldvorming blijven hangen, waarbij deze gebeurtenis werd geduid als 'een traditioneel gebaar van respect'.

In Schaduwen van de Oranjezon bekijken we het Huis van Oranje-Nassau vanuit het perspectief van de mensen die in Indonesië, Suriname en de Caraïbische eilanden onder Nederlands koloniaal bestuur leefden. Dan komt een ander beeld naar voren. Het neerleggen van angisa's door Creoolse vrouwen en van orhni's door Hindostaanse vrouwen in het ontvangstprogramma door het koloniaal gezag was voorgeschreven. Al eerder, in 1948, had Statenlid Leo Eliazer (1904-1977), het neerleggen van de angisa voor de koninklijke familie een 'afgodische gewoonte' genoemd, die niet paste bij een vrij volk. Dominee Edgar Loswijk vertelde dat zijn moeder Aldophina Rellum er ook fel tegen was en bij een bezoek van prinses Juliana in 1943 weigerde om hieraan mee te doen omdat zij het een vernedering vond. Ze zei: "Je kunt iemand niet over je hoofddoek laten lopen en hem daarna weer op je hoofd zetten. Dat kan niet." Zij zou nooit meedoen met zoiets.'

In ons boek laten wij zien dat achter de façade van zorgvuldig geregisseerde momenten van imperiale eenheid en loyaliteit aan het koningshuis ook uitsluiting, ongelijkheid en verzet schuilgingen. Die dynamiek nam in Indonesië, Suriname en de Caraïbische eilanden uiteenlopende vormen aan. Voor kritische mensen in de koloniën belichaamde Oranje niet verbondenheid, maar juist koloniale overheersing. De belangrijke rol die het Huis Oranje-Nassau vervulde in de Nederlandse hegemonie had als functie de gekoloniseerden te disciplineren tot gehoorzame en trouwe koloniale onderdanen. Het enthousiasme dat de gekoloniseerde bevolking op het eerste gezicht voor het Huis-Oranje-Nassau toonde was niet het resultaat van een spontaan proces; de getoonde betrokkenheid (hoewel die 'echt' kan zijn geweest) kwam in asymmetrische koloniale machtsverhoudingen tot stand en was door middel van bewuste cultuurpolitiek aangeleerd.

Schaduwen van de Oranjezon toont een waaier aan uiteenlopende reacties op het Huis Oranje-Nassau en koninklijke gebaren die lang niet altijd samenvallen met het beeld van kritikloze loyaliteit ten opzichte van het koningshuis. Daarbij komt naar voren dat expliciete kritiek op het koningshuis en andere vormen van verzet in de publieke ruimte vaak het zwijgen werden opgelegd.

De complexe en meerstemmige houding van burgers in en uit de voormalige kolonies ten opzichte van het Huis Oranje-Nassau is een actueel vraagstuk, zoals uit reacties op de excuses van de koning voor het slavernijverleden naar voren komt. Velen kunnen de symbolische daad van excuses waarderen, maar wijzen er ook op dat deze gevolgd moet worden door het bestrijden van onrecht en ongelijkheden in het heden.

Uitgesproken te Leiden op 2 oktober 2026 bij presentatie bevindingen onderzoek naar de koloniale geschiedenis van het Huis Oranje-Nassau.